

סימן מה חצילים לזרעים

וכן האם תפקע מהם קדו"ש ויהיה מותר לזרוע את הזרעים?

ב. קדושת שביעית

במס' שביעית פ"ב משנה י' "הדלועין שקיימן לזרע אם הקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית, ואם לאו אסור לקיימן בשביעית". ומבואר איפוא שהדלועין הנפסלים ממאכל אדם פקעה קדושת שביעית מהן.

והנה בביאור המשנה הנ"ל יש שתי דרכים:

לשיטת הר"ש אם התחילו לצמוח בששית אין בהם איסור ספיחין, (לפי הנהוג להתיר ירקות שנבטו בששית, אע"פ שהפרי כולו גדל בשביעית עי' קונט"א למעדני ארץ סי' י'). ומה שאסור לקיימן בשביעית אינו מדין ספיחין, אלא או משום מראית העין כמבואר בתוספתא, או משום שאסור לגנוז פירות קדושים בקדו"ש ולהניחם לזריעה, כמו שכתב הרמב"ם בפהמ"ש. (ואע"פ שלד' הרמב"ם יש איסור ספיחין במה שהמשיכו לגדול בשביעית, בפהמ"ש כידוע לא הזכיר איסור ספיחין, עיין "שנות אליהו" להגר"א פ"ט).

לשיטת הרמב"ם בספר ה"יד החזקה", מכיון שהמשיכו לגדול בשביעית יש בהן איסור ספיחין ואז אסור להשהותן משום שאסור לקיים ספיחין אלא צריכים לעוקרן (עיין חזו"א סי' ט).

והנפ"מ לנ"ד, אי משום ספיחין לשיטת הר"ש אין כאן איסור ספיחין, משום שהחצילים כבר צמחו בששית ונשארו לגדול בשביעית. ואע"פ שגוזמים אותם,

שאלה

בקיבוץ לביא מגדלים חצילים לזרעים. שאלתם היא האם אפשר לגדלם גם בשנת השמיטה? החצילים ישתלו בששית וימשיכו לגדול גם בשביעית. לשם כך יש צורך לגזום את החצילים בחורף. ובקיץ של השביעית לא יקטפו את החצילים, אלא יאפשרו להם לגדול עד שיצהיבו ויפסלו מאכילת אדם, וישתמשו בזרעים לצורך זריעה בשמינית. האם הדבר מותר?

א. מלאכות לאוקמי בשביעית

הגיזום בשביעית ויתר הטיפולים שאינם מלאכות מהתורה, (גיזום זה אינו דומה לזמירת הגפן האסורה מהתורה. הוא נועד לשמור על החציל בחורף ואינו מיועד לעורר צמיחה כמו בגפן). אם הם נחוצים לקיומו של החציל יותרו משום לאוקמי. ואע"פ שהרב זצ"ל (שבה"א א', ה') סובר שלצורך פרי של שביעית לא הותר לאוקמי, והגר"ש ישראלי התיר רק ע"י שלוחי ב"ד (חוות בנימין ח"ג סי' צ"ט), והדבר מותר גם לפני שנוצר הפרי. ואלמלא כן אסור לעשות שום דבר ליצירת פרי. אולם כאן הפרי לא עומד לאכילה וא"כ אין לבי"ד כל מעמד בענין. אך י"ל אדרבה, מכיון שהפרי לא עומד לאכילה ולא יהיה ראוי לאכילה, אם נניח שאין לו קדו"ש יהיה מותר לטפל בו לאוקמי, גם לדעת מרן הרב זצ"ל. שהרי כל התנגדותו לאוקמי פירא היא משום שהפירות קדושים והינם הפקר. אך פרי שאינו הפקר מותר לקיימו. אולם הא גופא צ"ע האם מותר לגדל חצילים כאלו עד שיפסלו מאכילת אדם,

נאכלים נלקחין מכל אדם משמע שאין בהם קדו"ש משום שאינם עומדים לשימוש אדם ובהמה. ואולי ר"ל כמש"כ בסי' ט' ד' שהנאתן אחר ביעורן ואינם עומדים לשימוש שבו הנאתן וביעורן שוה.

ועיין "פסקים וכתבים" להגריא"ה הרצוג זצ"ל (ח"ג סי' ס"ז) שנוטה להקל שאם מלכתחילה זרעו לזרע אין בו קדו"ש.

וכן משמע בחזו"א (שביעית ט' י"ב ד"ה והאי) שכ"כ בענין פול המצרי שזרעו לזרע, שבתחילה פירש שהמדובר שכוונתו לזרוע את הזרעים ולא לאוכלן. והקשה מנידה (נ"א א') שאם כוונתו לזרוע לא גרע מזרוע לבהמה דפטור ממעשר וה"ה לשביעית, ולכן חזר בו ופירש שכוונתו לאכול. ועיי"ש שהגיה בדברי הרמב"ם בפהמ"ש. ואכן כהשערות הוכח עתה בתרגומו של הרב קאפח מכ"י. משמע שאם כוונתו לזרע אין בהם קדו"ש.

והר"ש והרא"ש כתבו מפורש כירושלמי "מכיון שהוקשו נעשו כזרעוני גינה שאינם נאכלים". כלומר, הטעם אינו משום שכאילו נגמרו ונלקטו בששית, אלא אפי' אם היו נגמרים בשביעית פקעה קדושת שביעית מהם, מאחר ואינם ראויים לאכילה. ולפי זה קשה א"כ מדוע כתבה המשנה: "אם הקשו לפני ר"ה". הרי אפי' הוקשו אחרי ר"ה? וצ"ל בטעמם שרק אם הוקשו לפני ר"ה פקעה קדושת שביעית מהם, ר"ל לא יכולה לחול עליהן קדו"ש, אך אחרי ר"ה כשכבר חלה קדו"ש תו לא פקעה.

ועיין ס' "דבר השמיטה" שמאכל אדם שנפסל מאכילת אדם ונעשה ראוי לבהמה אינו נתפס בקדו"ש.

ודעת החזו"א בסי' ט' ס"ק ד' לחלק בין זרעים הראויים לאכילה בשעת הדחק, לזרעים שאינם ראויים לאכילה כלל. ואכן

כדי להצילם מקרה בחורף, מ"מ הגבעול ניכר מעל לאדמה ואין בהם איסור ספיחין. וגם לשיטת הרמב"ם, אך לשיטת הרמב"ם שאיסור ספיחין תלוי בקדושת שביעית מכיון שסוף הגידול היה בשביעית יש בו לכאורה איסור ספיחין.

והחזו"א (סי' ט' ס"ק ד' בד"ה והא) כ' שקדו"ש איננה תלויה באכילת אדם, אלא גם מין הזרעין יש בו קדו"ש. וכוונת המשנה לומר שע"י היבוש בששית נגמר גידולן בששית ולכן אין בהם קדו"ש ולא איסור ספיחין. ואפי' הרמב"ם הסובר שהלקיטה קובעת, בנ"ד כיון שהתקשו ונפסלו ממה שהיו הרי זה כמין חדש, ולא אזלינן בהו בתר לקיטה (ועיין חזו"א כ"ז ב'). וב"מקדש דוד" (סי' ט' ס"ק ג') הסביר יותר עפ"י הגמ' בחולין (קכ"ז ב'): "תאנים שצמקו באיביהן מטמאות טומאת אוכלין" דכתלושין דמו. ודייק מל' הרמב"ם בפ"ד הי"ח: "הדלונין שקיימן לזרע אם הקשו לפני ר"ה ונפסלו מלאכול אדם מותר לקיימן בשביעית. שהן מפירות ששית". כלומר, הנימוק אינו משום שאין בהם קדושה אלא משום שהם נחשבים כמו שנלקטו בששית וחל עליהן דין פירות ששית.

ולפי"ז חצילים שגדלו בשביעית והתקשו בשביעית חל עליהם דין שביעית. ומכיון שזרעים הנאתן וביעורן שווה, א"כ חלה עליהם קדושת שביעית.

אלא שא"כ ממנ"פ, אם זרעים שהוקשו בשביעית קדושים בקדו"ש כמו מיני כביסה והזרעים וכדו' יהיה דינם כמותם, ורק לענין סחורה ותפיסת דמיהן בקדו"ש וכדו' צריך להזהר בהם, אך לזרעם יהיה מותר, כי לכך נועדו. אם אכן הנאתם וביעורם שווים. אך עי' חזו"א (כ"ז ב') שהביא ממעשרות (ה' ב') שזרעוני גינה שאינם

ועשו"ת מהרי"ט שם שהק' כן על הרמב"ם וכ' שהרמב"ם חזר בו מפירושו. ובספר היד פסק שהאיסור משום ספיחין. ולפמש"כ אין ספיחין בחצילים אלו. מיהו גם אם נאמר שאסור להניחם בגלל קדו"ש, כשכל כוונתו לגידול זרעים בלבד, אין בזה איסור. לא מיבעיא לשיטת המהרי"ט שם שכל הנוטע עץ למטרות אחרות ולא לאכילה אין בו קדו"ש, אלא גם לחולקים עליו, בנ"ד כשהמטרה לזרע שאינו ראוי לאכילה, אין לו קדו"ש וכמו שכ' החזו"א. למעשה נראה שמותר לגדל את החצילים לזרעים וזאת בהסתמך על הסניפים הבאים: א. שיטת הר"ש והרא"ש שבדבר שאינו ראוי לאכילה אין בו קדו"ש. ב. לד' החזו"א בדבר שאינו ראוי לאכילה כלל אין בו קדו"ש. ג. לד' המהרי"ט גידול שנזרע אך ורק לשם זרעים אינו קדוש בקדו"ש. ד. ממה נפשך, אם הנאתן וביעורן שווים יש בהם קדו"ש אך מותר גם לזרוע אותם, ואם אין הנאתן וביעורן שווים אין בהם קדו"ש וממילא מותר גם לזרועם.

מסקנה

מותר לגדל חצילים לזרעים בדרך זו. (עיין לעיל סי' ל"ח שדנו בבצל לזרעים. המסקנות אינן דומות, והסוגיא עדיין צריכה עיון).

כידוע זרעים של דלועין ראויים לאכילה ולכן יש בהם קדו"ש. אך זרעים אלו של חצילים אינם ראויים כלל לאכילה, וגם לדעת החזו"א יש מקום להקל בזריעתם. ועוד, גם אם נניח שחלה עליהם קדו"ש צ"ע מדוע לדעת הרמב"ם אסור להצניעם לזרע? הרי אינו מפסידם בידים, אלא רק מניחם מלקוטפם והם מתייבשים מאליהם. ובשלמא לשיטת הרמב"ן שמצוה לאכול פ"ש י"ל שאסור להניחם ליבוש, אך לשיטת הרמב"ם מה בכך שמניחם, הוא אינו מפסידם בידים ורק נמנע מלאוכלם ומה בכך? אלא שקשה, שהוא עצמו כ' בפהמ"ש שאסור לגונזם כדי לזרועם. ואולי זרעים של דלועין שאני שראויים לאכילת אדם ולכן אסור לזרועם, משא"כ זרעים של חצילים שאינם ראויים לאכילת אדם (אך כשהחציל טרי הוא נאכל כולו על קרבו כולל זרעיו). מיהו י"ל שאמנם אין איסור בעצם הצנעתם אלא רק בזריעתם אח"כ. והצנעתם לשם זריעתם אסורה בגלל הזריעה. ולדעת החזו"א (ט' ד') זריעה אינה נחשבת להנאה וביעור כאחד אלא כמו משרה וכביסה שהנאתן לאחר ביעורן. אלא שא"כ גם לא תחול עליהם קדו"ש. וא"כ יהיה מותר לזרועם. וצ"ל מכיון שחלה על הדלועין עצמם קדו"ש גם הזרעים נאסרים ואסור לזרועם כי אין הנאתן וביעורן שווין. וא"כ גם חצילים אלו דינם שווה. אם חלה קדו"ש על החצילים גם זרעיהם אסורים.